

Жебровська Кристина Артаківна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Жебровская Кристина Артаковна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры международного и европейского права
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

Zhevrovska Krystyna

*Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor of the Department of International and European Law
National University «Odessa Law Academy»*

ORCID: 0000-0003-0232-9427

Рябошапченко Анастасія Олександрівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Рябошапченко Анастасия Александровна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры международного и европейского права
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

Riaboshapchenko Anastasiia

*Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor of the Department of International and European Law
National University «Odessa Law Academy»*

ORCID: 0000-0002-3369-4016

DOI: 10.25313/2520-2308-2021-3-6995

ЗВ'ЯЗОК МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ТА БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

СВЯЗЬ МИГРАЦИОННЫХ ПОТОКОВ И БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВ: МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ

CONNECTION OF MIGRATION FLOWS AND STATE SECURITY: INTERNATIONAL LEGAL REGULATION

Анотація. Стаття присвячена розгляду підвалин та динаміки міжнародно-правового регулювання міграційних потоків через ціннісно-правовий аналіз зв'язку загроз державній безпеці з боку транснаціональних потоків біженців. Автор починає з аналізу співвідношення міграції та безпеки, який він пропонує розуміти як комплекс наявності загрози державному суверенітету з боку міграційних потоків, розмиття національної ідентичності за умови ядро вираженого етнічного характеру такої ідентичності, наявності змагання поміж державами щодо залучення людського ресурсу через транснаціональні міграційні потоки, та підвищення рівня небезпеки та насилля при наявності міграційних потоків щодо конфлікту (потенційного або існуючого). Через аналіз міжнародних угод – Конвенції про статус біженців 1951 року та Конвенції щодо конкретних аспектів проблем біженців в Африці 1969 року автор приходить до висновку що, в обох до-

кументах використовується однакова юридична техніка, підвалиною якої є розуміння і одночасна гіперболізація зв'язку між міграцією та безпекою держави. Міжнародне право щодо статусу біженців є балансом гуманітарної ідеї захисту прав людей в окремому випадку обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань та безпеки кожної держави, з явною перевагою питань безпеки, які виявляються в юридичній техніці переліку виключень. Зміна цього підходу відбулася на перетині XX і XXI століття і обумовлена вона появою та розвитком концепції human security, що призводить до комплексного розуміння міжнародно-правового регулювання міграційних потоків: захист біженців, наданий Конвенцією щодо статусу біженців, має сприйматися в контексті загальних міжнародних зобов'язань держав щодо захисту прав людини. Наразі дотримання прав людини як основа для безпеки держави формує порядок денний міжнародних інституцій, насамперед тих, що входять до системи ООН. Поміж регіональних міжнародних угод Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є яскравим прикладом, що засновується на пріоритеті прав людини у питанні дій держави щодо контролю міграційних потоків, та відображає зміну дискурсу у бік прав людини. Автор прогнозує, що подальший дискурс співвідношення міграції та безпеки, зокрема, питання контролю потоків біженців, відбуватиметься в контексті концепції human security у бік зменшення гіперболізації загроз міграційних потоків безпеці держави, але сам розвиток політики держав щодо контролю потоків біженців залежатиме, в першу чергу, від наявних потоків біженців.

Ключові слова: біженці, загроза безпеці, human security, державний суверенітет.

Анотация. Статья посвящена рассмотрению основ и динамики международно-правового регулирования миграционных потоков посредством ценностно-правового анализа связи угроз государственной безопасности со стороны транснациональных потоков беженцев. Автор начинает с анализа соотношения миграции и безопасности государства, который он предлагает понимать как комплекс наличия угрозы государственному суверенитету со стороны миграционных потоков, размытие национальной идентичности при ярко выраженном этническом характере такой идентичности, наличия соревнования между государствами по привлечению человеческих ресурсов через транснациональные миграционные потоки, и уровня опасности и насилия при наличии миграционных потоков в отношении конфликта (потенциального или существующего). Через анализ международных соглашений – Конвенции о статусе беженцев 1951 года и Конвенции по конкретным аспектам проблем беженцев в Африке 1969 года – автор приходит к выводу, что в обоих документах используется одинаковая юридическая техника, основой которой является понимание и одновременно гиперболизация связи между миграцией и безопасностью государства. Международное право о статусе беженцев является балансом гуманитарной идеи защиты прав человека в частном случае обоснованных опасений стать жертвой преследований и безопасности каждого государства, с явным преимуществом вопросов безопасности, которые проявляются в юридической технике перечня исключений. Изменение этого подхода состоялась на рубеже XX и XXI века и обусловлено появлением и развитием концепции human security, что позволяет прийти к комплексному пониманию международно-правового регулирования миграционных потоков: защита беженцев, предоставляемая Конвенцией о статусе беженцев, должна восприниматься в контексте общих международных обязательств государств по защите прав человека. В современное время соблюдение прав человека как основа безопасности государства формирует повестку дня международных организаций, прежде всего входящих в систему ООН. Между региональных соглашений Протокол № 4 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод является ярким примером, который основывается на приоритете прав человека в вопросе действий государства по контролю миграционных потоков, и отражает изменение дискурса в сторону прав человека. Автор прогнозирует, что дальнейшее дискурс соотношения миграции и безопасности, в частности, по вопросам контроля потоков беженцев, будет происходить в контексте концепции human security в сторону уменьшения гиперболизации угроз миграционных потоков для безопасности государства, но само развитие политики государств по контролю потоков беженцев будет зависеть, в первую очередь, от имеющихся потоков беженцев.

Ключевые слова: беженцы, угроза безопасности, human security, государственный суверенитет.

Summary. The article is devoted to the consideration of the foundations and dynamics of international legal regulation of migration flows through the value legal analysis of the connection between threats to state security from transnational refugee flows. The Author begins with an analysis of the relationship between migration and security, which he proposes to understand as a complex of threats to state sovereignty from migration flows, such as blurring of national identity provided a pronounced ethnic nature of such identity, competition between states to attract human resources through transnational migration flows, and increasing the level of both danger and violence in the presence of migration flows in relation to the conflict (potential or existing). Through an analysis of international agreements – the Convention relating to the Status of Refugees of 1951, and the Convention on Specific Aspects of Refugees in Africa in 1969, the Author concludes that both documents use the same legal technique based on understanding and simultaneously hyperbolizing the link between migration and security of states. International law on refugee status is a balance of the humanitarian idea of protecting human rights in the individual case of legitimate

fears of persecution, and security of each state, with a clear advantage of security issues in the legal technique of providing the list of exceptions. This approach had changed at the turn of the twentieth and twenty-first centuries due to the emergence and development of the concept of human security, which leads to a comprehensive understanding of international legal regulation of migration flows: refugee protection provided by the Refugee Convention should be seen in the context of general international obligations of states for the protection of human rights. At present, a respect for human rights as a basis for state security forms the agenda of international institutions, especially those within the UN system. Among regional international agreements, Protocol No 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is a clear example, based on the priority of human rights in the state's actions to control migration flows, and it reflects a shift in human rights discourse. The Author predicts that further discourse on the relationship between migration and security, in particular – the control of refugee flows, will take place in the context of human security in the direction of reducing the hyperbolization of threats to migratory flows of security, but the development will depend primarily on existing flows of refugees.

Key words: *refugees, security threat, human security, state sovereignty.*

Постановка проблеми. Сучасне сприйняття феномену біженства на практиці завжди наптовхується на пряму чи опосередковану кваліфікацію міграційних потоків як загрози суверенітету держави. Терористичні атаки 9 вересня 2001 року на США призвели до актуалізації означеного зв'язку: можливість людини зі злими намірами потрапити до держави, звертаючись одночасно за притулком, у головах звичайних громадян постає дуже реальною. Звісно ж, у суспільному плані гіперболізація зв'язку між потоком біженців та загрози безпеці державі має негативні наслідки для гуманітарної сфери, але тема є настільки актуальною, що політичні сили отримують зі спекулювання на ній значні політичні дивіденди у багатьох країнах.

Зв'язок міграційних потоків та безпеки держави безпосереднім чином вплинув та впливає на міжнародно-правове оформлення статусу біженців та супутніх аспектів. Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол до неї 1996 року є основними документами в цій сфері, проте напряду вони не регулюють питання співвідношення міграційних потоків та безпеки держави. Міжнародні інституції також активно займаються питаннями захисту біженців, що дозволяє казати про значний суспільний інтерес з боку міжнародного співтовариства до цього питання. Поштовхом до цього інтересу стало зростання потоків біженців, зміна їхніх напрямків, що відображає актуальність розгляду обраної теми. Таким чином, питання міжнародно-правового регулювання міграційних потоків, зокрема, потоків біженців, з огляду на безпеку держав, яка складає основу державного суверенітету, є вельми актуальним на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісний зміст поняття біженства розглядався, як правило, у межах безпекових студій. Зокрема, варто назвати таких дослідників, як П. Андреас [11], Дж. Кірнднер [8], Ф. Б. Адамсон [6], Г. Демір

[1], П. Кол'єр [10] тощо. Праці вищеназваних дослідників доповнили розуміння зв'язку міграційних потоків та безпеки держави, проте поза їх увагою лишилося питання впливу цього зв'язку на міжнародно-правове оформлення захисту біженців, що також додає актуальності обраній темі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням цього дослідження є розгляд підвалин та динаміки міжнародно-правового регулювання міграційних потоків через ціннісно-правовий аналіз зв'язку загроз державній безпеці з боку транснаціональних потоків біженців.

Виклад основного матеріалу. Загальноновизнано, що держави формують національну міграційну політику відповідно до інтересів безпеки та економічних інтересів. Політологічний зв'язок між феноменами глобалізації, міграції та безпеки є беззаперечним, проте варто зазначити, що активний процес «політизації» державних кордонів почався лише після закінчення холодної війни [11]. Хоча історично держави розуміють кордони як просторову межу свого суверенітету, міграційні процеси не відігравали значної ролі раніше у порівнянні з сьогоднішнім, тому мусимо говорити про еволюційну природу ціннісного наповнення поняття міжнародної та внутрішньої міграції в міжнародному суспільстві та, зокрема, у міжнародному праві.

Дискусія щодо зв'язку міграційних процесів та національної безпеки держав впливає із загального дискурсу щодо впливу глобалізації на національну безпеку [8], та розглядається у трьох ключових сферах: (1) державний суверенітет, або ж загальна спроможність та автономність державних акторів; (2) баланс сил поміж державами; та (3) природа насильницького конфлікту в міжнародній системі [6, с. 167]. Зрозуміло, що зв'язок міграційних процесів та національної безпеки також наявний і в інших сферах (наприклад, у сфері захисту прав людини), проте саме ці три ключові сфери формують сучасний

дискурс. Для повноцінного усвідомлення зв'язку міграційних процесів та національної безпеки держав розглянемо детально ці сфери.

Щодо сфери державного суверенітету два ключових моменти об'єднують поняття міграції та національної безпеки: контроль державних кордонів та аспекти національної ідентичності. Обидва моменти розглядаються через призму наявності або відсутності загрози для держави: нездатність до контролю державного кордону призводить до неконтрольованої міграції між державами, що, у свою чергу, може призвести до втрати здатності держави надавати публічні послуги, або ж навіть до конфліктів щодо розподілення ресурсів. Такі явища як організація кримінальних груп на етнічній основі є певним відображенням зв'язку міграційних процесів та національної безпеки держави з негативним відтінком. Не можна заперечувати той факт, що міграція створює певну перешкоду для підвищення здатності держави до суверенних дій [6, с. 179]. Проте тут важливо підкреслити, що держави віднайшли шлях до мінімізації негативного впливу міграції на державний суверенітет — процеси впровадження нових технологій (біометрика, створення електронних баз даних тощо) та міжнародної взаємодії у сфері перетинання державних кордонів. Отже, збільшення міграційних потоків через різні чинники призвели до винайдення нових форм урядування кордонів, що відповідає національним інтересам держави, а практична реакція світових держав відображає характеристику зв'язку міграції та державного суверенітету — загроза державному суверенітету з боку міграційних потоків існує, проте може бути мінімізована, а її рівень не можна визнати високим.

Аналогічних висновків приходять вчені [6, с. 182–182] при розгляді зв'язку міграційних процесів і національної ідентичності: здатність держави контролювати міграційні процеси створює необхідний приплив робочої сили у державу, формує нові соціальні групи, підвищує рівень плюралізму в суспільстві. Взагалі, розуміння міграційних процесів як загрози для національної ідентичності характерно для держав, які обрали расовий або національний критерій для об'єднання суспільства, що наразі не відповідає сучасному стану розвитку міжнародного суспільства. Хоча деякі країни й засвідчують високі рівні натуралізації мігрантів, проте жодна країна світу не є прикладом успішного й остаточного вирішення проблеми інтеграції етнічних, расових чи релігійних меншин, представників іммігрантських груп в усталену систему держава-нація [1, с. 180].

Сфера балансу сили поміж державами активно використовує міграційні процеси і супутні явища

у своєму обороті. Трудова міграція між державами прямо впливає на баланс сил: держави, до яких мігрують, активно використовують робочу силу (будь-якої кваліфікації) для досягнення економічних інтересів, держави, звідки мігрують, отримують дивіденди у формі збільшення фінансової спроможності населення через наявні грошові перекази з-за кордону. У той же час, наявність транснаціональної діаспори дозволяє державам активно просувати національні інтереси на міжнародному рівні [12]. Проте позитивний вплив міграції на баланс сили поміж державами відбувається за умови наявності сталих зв'язків між такими державами та контролю міграційних процесів; негативні наслідки міграції, такі як відсутність висококваліфікованих робітників у країнах, що розвиваються (зокрема, в Африці) впливають на баланс сил поміж державами і є наслідком невдалої політики держави щодо розвитку людського потенціалу. Можна навіть констатувати, що існує змагання поміж державами щодо залучення людського ресурсу через транснаціональні міграційні потоки. Отже, міграційні потоки впливають на баланс сил поміж державами і можуть бути залучені до формування внутрішньої та зовнішньої політики, але матимуть позитивний ефект за умови формування ефективної політики розвитку людського потенціалу.

Щодо впливу міграційних потоків на підвищення ризику насильницького конфлікту варто зазначити, що розрізняють три основні способи впливу: (1) міграційні потоки можуть надавати ресурси для ведення насильницьких дій, (2) міграційні потоки надають можливість для формування організованої злочинності, (3) міграційні потоки надають передумови для міжнародного тероризму [6, с. 191]. Стан безпосереднього зв'язку міграції та безпеки у площині впливу на природу насильницького конфлікту надав змогу Полу Кол'єру аргументувати, що «поява діаспори робить життя тих, хто залишився [у країні походження], значно більш небезпечним у ситуації після конфлікту» [10, с. 6]. Отже, міграційні потоки напряду впливають на природу конфлікту та постконфліктної ситуації, причому можуть призводити до підвищення рівня небезпеки та насилля.

Таким чином, співвідношення міграції та безпеки треба розуміти як комплекс наявності загрози державному суверенітету з боку міграційних потоків, розмиття національної ідентичності за умови ядро вираженого етнічного характеру такої ідентичності, наявності змагання поміж державами щодо залучення людського ресурсу через транснаціональні міграційні потоки, та підвищення рівня небезпеки та насилля при наявності міграційних потоків щодо

конфлікту (потенційного або існуючого). Комплекс вищезгаданих факторів важливий для нашого розгляду, адже саме він формує сприйняття міждержавної міграції та феномену біженства, безпосередньо впливаючи на міжнародно-правове регулювання відповідних сфер.

Міжнародне право розрізняє політичну та економічну міграцію через виокремлення певних категорій мігрантів та їхнього мотиву перетину кордону. Власне поняття «біженець» є чітко сформованим поняттям для означення окремої категорії людей, що формують міграційні потоки. Відповідно до приписів Конвенції про статус біженця 1951 року біженцем є особа, яка «...через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань» [3].

Насамперед необхідно зазначити, що сфера контролю транснаціональних міграційних потоків входить до виключної сфери розсуду держави та є проявом державного суверенітету в міжнародному праві: лише сама держава вирішує хто має право в'їжджати на її територію. Певною мірою, цей необмежений розсуд можна охарактеризувати як прояв права кожної держави будувати свою політичну систему. Таким чином міжнародне право прямо підтверджує тезу про те, що неконтрольовані міграційні потоки негативно впливають на безпеку держави, що підриває державний суверенітет, тому у сфері міжнародного регулювання міграційних потоків використовується презумпція правомірності дій держави: держава має право регулювати які категорії осіб та на яких умовах мають право в'їжджати і перебувати на її території; не існує в міжнародному праві жодного універсального документу, який би виходив із презумпції свободи переміщення осіб через державні кордони. Повний суверенітет держави над міждержавними міграційними потоками є наріжною підвалиною міжнародного права та наслідком розуміння і одночасної гіперболізації зв'язку міграції та безпеки держави.

Міжнародно-правове врегулювання статусу біженців є проявом гуманітарної ініціативи та вирізняє категорію біженців поміж усіх осіб, що мігрують: біженці є виключенням із загального правила

про державний суверенітет над міграційними потоками. Міжнародно-правовому врегулюванню статусу біженців слугував порядок денний на затвердження прав людини як цінності міжнародного права; проте права людини як основа для біженських прав жодним чином не вплинула на переосмислення зв'язку між міграційними потоками та безпеки держави з відповідними негативними наслідками. Ця теза знаходить своє підтвердження в частинах C, D, E і F статті 1 Конвенції про статус біженців [3]: за своєю суттю ці частини розписують випадки, за наявності яких особа не може вважатися біженцем навіть за наявності обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань, отже чітко окреслює «виключення з виключення» повного суверенітету держави над міждержавними міграційними потоками і надає перевагу основам державної безпеки над гуманітарною ініціативою захисту прав людини (ця перевага яскраво виявляється у частині F статті 1).

Причому повний розсуд держави щодо надання статусу біженця, а отже і розсуд щодо допущення особи на свою територію без дотримання звичайних умов в'їзду, підтверджується ст. 5 Конвенції про статус біженців: «Ніщо в цій Конвенції не порушує жодних прав і переваг, наданих біженцям будь-якою Договірною Державою незалежно від цієї Конвенції» [3]. Цікаво, що регіональні міжнародні угоди розширюють поняття біженців на підставі поваги до прав людини та гуманітарної ініціативи: наприклад, Конвенція щодо конкретних аспектів проблем біженців в Африці 1969 року в ст. 1 розширює поняття «біженець», встановлюючи, що біженцем також є особа, яка внаслідок зовнішньої агресії, окупації, іноземного домінування або подій, які серйозно підірвали публічний порядок на окремій території або в цілому в країні національного походження, змушена покинути своє постійне місце проживання з метою пошуку притулку в іншому місці поза межами країни свого національного походження [9]. Хоча Конвенція щодо конкретних аспектів проблем біженців в Африці надає правовий захист теоретично більш широкій групі осіб, ніж Конвенція про статус біженців, в обидвох документах використовується однакова юридична техніка, підвалиною якої є розуміння і одночасна гіперболізація зв'язку між міграцією та безпекою держави. Аналогічно до міжнародних стандартів Конвенція щодо конкретних аспектів проблем біженців в Африці використовує техніку виключення певних осіб із категорії біженців, якщо вони становлять потенційну загрозу безпеці держави.

Отже, міжнародне право щодо статусу біженців є балансом гуманітарної ідеї захисту прав людей

в окремому випадку обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань та безпеки кожної держави, з явною перевагою питань безпеки, які виявляються в юридичній техніці переліку виключень. Причому виключення, перелічені у ст. 2 Конвенції про статус біженців і ст. 1 Конвенції щодо конкретних аспектів проблем біженців в Африці, спрямовані на захист державних кордонів, підтримку національної ідентичності держави, та зниження рівня небезпеки та насилля щодо конфлікту (потенційного або існуючого). Таким чином, можна констатувати наявність негативного забарвлення зв'язку міграційних потоків та безпеки держави в міжнародному праві, яке є тим середовищем, що оточує права та особистий статус біженців.

Виникнення концепції *human security* (з англ.: особистісна безпека, або безпека людини) стало логічним етапом розвитку сфери міжнародної безпеки. Концепція пов'язує різні аспекти статусу особистості — правовий, соціальний, гуманітарний, економічний — в єдину структуру з метою запобігання лихам людини, використовуючи різні методи, у першу чергу, закріплюючи такий стан індивіда, який забезпечує йому безпеку для повноцінного розвитку. Перше нормативне визначення поняття *human security* з'явилося в 1994 році в публікації ООН «Доповідь про розвиток людини» («*Human Development Report*»). «Концепція безпеки — йдеться в доповіді — надзвичайно широка, щоб визначити її дуже чітко: як безпеку території від зовнішньої агресії або як захист національних інтересів у зовнішній політиці, або як глобальна безпека від загрози ядерного знищення... Осторонь залишаються законні потреби звичайних людей, які прагнуть до безпеки в своєму повсякденному житті» [7, с. 22]. У загальних рисах, концепцію *human security* можна охарактеризувати як ідеальну конструкцію, яка керується ідеєю того, що найбільш повне дотримання прав людини як у державі, так і у всьому світі, є основою для побудови безпечного середовища для всіх.

Зрозуміло, що концепція *human security* вплинула не тільки на переосмислення безпекової сфери, але також змінила сприйняття проблеми біженства. Спеціальний доповідач Комісії з прав людини зазначив, що «при використанні суверенних прав контролю в'їзду, перебування, та пересування мігрантів, як і відповідної політики імміграції, політики щодо біженців та притулку, держави повинні рахуватися з міжнародними зобов'язаннями, які вони мають виконувати у галузі прав людини. Іншими словами, Держави-члени Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права, Міжнародної конвенції щодо ліквідації всіх форм расової дискримінації,

Конвенції щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, та Конвенції про права дитини повинні гарантувати всім, хто перебуває на їх території та під їх юрисдикцією, права, визнані у цих юридичних інструментах» [13, с. 11]. Таким чином Спеціальний доповідач наголосив, що захист біженців, наданий Конвенцією щодо статусу біженців, має сприйматися в контексті загальних міжнародних зобов'язань держав щодо захисту прав людини.

Варто підкреслити, що підхід до поняття біженства з позиції концепції *human security* характерний саме для міжнародних інституцій, які займаються різними аспектами прав людини, та деяким державам, які просувають концептуальні елементи концепції (наприклад, Японія). На сьогодні, зв'язок між проблемами державної безпеки та міграційними потоками розглядається з позицій захисту прав людини, що безпосередньо підкреслює гуманітарні принципи, що лягли в основу поняття біженця. На підтвердження цього можна навести приклад Підсумкового документу Всесвітнього Саміту 2005 року, в якому підрозділ «захист біженців та надання їм допомоги» внесений у розділ «Права людини» [2]. Проте зміни підходу у бік мінімізації загроз, які потенційно утворюють потоки біженців, відсутні у сфері правового оформлення цієї сфери на міжнародному рівні.

Не можна не згадати про стан міграційних потоків на європейському регіональному рівні. Завдяки практиці Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ), для якого першочерговим завданням є захист прав людини відповідно до приписів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та окремим аспектам правового оформлення міграційних потоків, в Європі прослідковується зовсім інша ситуація, аніж на глобальному рівні.

У Протоколі № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї [4], стаття 2 якої закріплює свободу пересування: «Кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, має право вільно пересуватися і вільно вибирати місце проживання в межах цієї території... На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб». Наразі вищезгаданий Протокол ратифікований 43 державами-членами Ради Європи. Хоча початково при прийнятті цього Протоколу

держави погоджувалися, що він жодним чином не вплине на суверенні права держави щодо допуску осіб на її територію [1, с. 15], відповідно до практики ЄСПЛ він застосовується до випадку потоків біженців, а особливо — щодо питання заборони колективного вислання біженців. ЄСПЛ не ставить під сумнів право держав на встановлення власної імміграційної політики, але проблеми, пов'язані з управлінням міграційними потоками, не можуть виправдати застосування практик, що є несумісними з Конвенцією. Варто наголосити, що відповідні аргументи ЄСПЛ почали з'являтися з початком ХХІ сторіччя, що є проявом зміни дискурсу в питанні співвідношення загроз потоків біженців і державної безпеки.

Як видно з цитованої вище статті, Рада Європи використовує інший підхід до регулювання міграційних потоків, який полягає в оцінці обмежень та дій держави з презумпцією свободи пересування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. З наведеного аналізу можна зробити висновок, що співвідношення міграції та безпеки треба розуміти як комплекс наявності загрози державному суверенітету з боку міграційних потоків, розмиття національної ідентичності за умови ядро вираженого етнічного характеру такої ідентичності, наявності змагання поміж державами щодо залучення людського ресурсу через транснаціональні міграційні потоки, та підвищення рівня небезпеки та насилля при наявності міграційних потоків щодо конфлікту (потенційного або існуючого). Ці підвалини наявності

загроз державній безпеці з боку міграційних потоків перенесені в міжнародно-правове оформлення відповідної сфери: контроль транснаціональних міграційних потоків входить до виключної сфери розсуду держави та є проявом державного суверенітету в міжнародному праві. Незважаючи на той факт, що гуманітарна ініціатива стала основою для міжнародно-правового оформлення статусу біженця, права людини як основа для біженських прав жодним чином не вплинули на переосмислення зв'язку між міграційними потоками та безпеки держави, що підтверджується приписами Конвенції про статус біженців 1951 року.

Зміна дискурсу щодо співвідношення міграції та безпеки відбулося на перетині 1990–2000 років завдяки появі та просування концепції *human security*. Наразі дотримання прав людини як основи для безпеки держави формує порядок денний міжнародних інституцій, насамперед тих, що входять до системи ООН. Поміж регіональних міжнародних угод Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є яскравим прикладом, що засновується на пріоритеті прав людини у питанні дій держави щодо контролю міграційних потоків. Можна видати прогноз, що подальший дискурс співвідношення міграції та безпеки, зокрема, питання контролю потоків біженців, відбуватиметься в контексті концепції *human security* у бік зменшення гіперболізації загроз міграційних потоків безпеці держави, але сам розвиток політики держав щодо контролю потоків біженців залежатиме, у першу чергу, від наявних потоків біженців.

Література

1. Гьокхан Демір. Глобальні міграційні процеси: політика визнання «іншого» і проблема адаптації мігрантів // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2016. № 66. С. 170–182.
2. Итоговый документ Всемирного саммита 2005 года. Принят резолюцией 60/1 Генеральной Ассамблеи от 16 сентября 2005 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outcome2005_ch4.shtml#t3.
3. Конвенція про статус біженців 1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-995_011.
4. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059.
5. Explanatory Report to Protocol No. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain rights and freedoms other than those already included in the Convention and in the first Protocol thereto. Strasbourg, 16.IX.1963.
6. Fiona B. Adamson. Crossing Borders: International Migration and National Security // International Society, Summer 2006. Vol. 1. No. 1. PP. 165–199.
7. Human Development Report, 1994: United Nations Development Programme, by United Nations Development Programme. N.Y.: Oxford University Press, 1994.
8. Johnathan Kirdhner, ed. Globalization and National Security (New York, Routledge, 2006).

9. OAU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa, adopted by the Assembly of Heads of State and Government at its Sixth Ordinary Session, Addis-Ababa, 10 September 1969. URL: <https://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html>.

10. Paul Colier. Economic Causes of Civil Conflict and Their Implications for Policy. Economics of Crime and Violence Paper, World Bank, Washington DC, 2000.

11. Peter Andreas. Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide. Ithaca, N.Y., Cornell University Press, 2000.

12. Shain, Yossi, and Aharon Barth. Diasporas and International Relations Theory // International Organization. 2003. Vol. 57. No. 3. PP. 449–479.

13. United Nations General Assembly. Report on the Human Rights of Migrants Submitted by the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, Geneva, UN, 2004.

References

1. Hyokhan Demir. Global Migration Processes: the police of acknowledgement of ‘another’ and the problem of migrants’ adaptation // Humanitarny Visnyk ZDIA. 2016. No 66. PP. 170–182.

2. World Summit Outcome Documents 2005. Adopted by UN General Assembly Resolution 60/1, 16 September 2005. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/outcome2005_-ch4.shtml#t3.

3. 1951 Refugee Status Convention. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

4. Protocol No 4 to Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059.

5. Explanatory Report to Protocol No. 4 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, securing certain rights and freedoms other than those already included in the Convention and in the first Protocol thereto. Strasbourg, 16.IX.1963.

6. Fiona B. Adamson. Crossing Borders: International Migration and National Security. International Society. Summer 2006. Vol. 1. No. 1. PP. 165–199.

7. Human Development Report, 1994: United Nations Development Programme, by United Nations Development Programme. N.Y.: Oxford University Press, 1994.

8. Johnathan Kirdhner, ed. Globalization and National Security (New York, Routledge, 2006).

9. OAU Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa, adopted by the Assembly of Heads of State and Government at its Sixth Ordinary Session, Addis-Ababa, 10 September 1969. URL: <https://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html>.

10. Paul Colier. Economic Causes of Civil Conflict and Their Implications for Policy. Economics of Crime and Violence Paper, World Bank, Washington DC, 2000.

11. Peter Andreas. Border Games: Policing the U.S.-Mexico Divide. Ithaca, N.Y., Cornell University Press, 2000.

12. Shain, Yossi, and Aharon Barth. Diasporas and International Relations Theory // International Organization., 2003. Vol. 57. No. 3. PP. 449–479.

13. United Nations General Assembly. Report on the Human Rights of Migrants Submitted by the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, Geneva, UN, 2004.